

УКРАЇНСЬКА ЧАСОПИСЬ
ВИХОДИТЬ У КАТЕРИНОСЛАВІ ДВІЧІ НА МІСЯЦЬ.

12 новбля 1912 року.
Рік другий.

№ 20—21.

КАТЕРИНОСЛАВ.
ЦІНА 10 к.

У М О В И П Е Р Е Д П Л А Т И :

на рік 2 р. 40 к., на півроку 1 руб. 20 к., на 1 міс. 20 к., кожне число нарізно 10 к.

Гроші треба посилати виключно на адресу: Катеринослав, Проспект, книгарня М. Лозинської для редакції „Дніпрових Хвиль“. Просимо шановних передплатників, посилаючи гроші, подавати точно вище зазначену адресу.

ЗМІСТ: Микола Лисенко. Пам'яті М. В. Лисенка—поезія Т. Р-ва. Як шанувала українська молодь М. В. Лисенка у Петербурзі 1904 р.—Д. Д. Поезія—Ю. М. Над Кодацьким порогом—історичне оповідання—А. Кащенко (кінець буде). Кобзарь України—М. Новицького. Депутати до Думи од Катеринославщини про українську справу—Виборця. З українського життя. З галицької України. Дописи. Книжки, надіслані до редакції. Оповідки.

Микола Лисенко

† 24-го октября 1912 року.

Нова сумна дата записана на скорбних сторінках книги життя народу українського: смерть Лисенка! Не стало творця української на-

ціональної музики, не стало віщого Бояна, який в чудсвих музичних образах розкрив душу рідного народу і показав її красу перед усім світом, так- як це зробив Шевченко в образах словесних.

Яка багата і мелодійна українська пісня, скільки в ній глибокого

чуття і невимовних чарів! Чужинці давно оддали їй належну шану, признали першою в сімбі славянських народів і одною з перших на цілому світі... А вона уже зникала і вгасала, так як вгасало самобутне життя її народу під подувом суворої історичної дрлі. І не було ні в кого снаги врятувати її і закріпити для потомних часів. Мов зачарований скарб таїлася вона і не давалася нікому, аж поки не явився той, у кого серце було напоене великою любовію і чий дух був позначений печаттю генія. Чуйним вухом вчув він усю красу тієї пісні і перелив її чарами високого талану в безсмертні музичні образи, здійснивши заповіт Великого Кобзаря: «наша пісня, наша дума не вмре, не загине!» Лисенко став батьком української музики, як Котляревський став батьком української літератури.

Тепер, коли ми стоїмо ще так близько до його живого, коли ми ще відчуваємо на собі вплив його особи, такої чистої і гармонійної, коли у вухах наших лунає його голос і постать його стоїть у нас перед очима, ми не можемо ще досить оцінити усієї ваги його колосальної праці. Ми поки чуємо тяжкий біль од втрати людини, як біль од розкритої рани. Хоча не раз і за життя його складалася оцінка його великих заслуг музикальних, але, здається нам, що ми тільки тоді збагнемо значіння того, що зробив Лисенко для української музики, коли одійдемо геть далі, коли він стане вже особою історичною, якою уявляємо ми

собі Шевченка або Драгоманова. Тепер же тисне серце пекучий жаль за живою людиною, за громадянином, який подавав високий приклад служення рідному народові.

Прекрасне було його життя: мало не п'ятьдесят літ праці в передній лаві громадських діячів на рідній ниві, праці, повної самовідречення і високого розуміння обов'язку перед рідним краєм. Його душа була у щерть налита великою любовію, і його за те любили так, як це рідко випадає на долю громадського діяча. В серцях свого народу він збудував собі найміцніший і вічний монумент...

Пам'яті М. В. Лисенка.

I.

*Порвались струни голосні
На крацій, золотій бандурі,
Заловкли віщі пісні
Серед армидеру і бурі.*

*Умер наш крацій соловій,
Не витримав життя негду,
Залишив спів безсмертний свій
На славу рідного народу,*

*Який без міри він любив,
Якого сльози, горе й муки;
В пісні чудові перелив,
І створив з їх перли-звуки.*

II.

*Його пісні для нас пророчі,
Найкращі будять почуття,
Зірками сяють серед ночі,
Зовуть до кращого життя.*

*Його пісні, як дзвін побідний
Далеко всюду рознесли,*

*Навік прославили край рідний,
З життям людей своїх змілись.*

*З його піснями голосними
В житті нам легше буде йти,
Намхнені звуками живими
Ми швидко дійдем до мети.*

П. Р-ко.

Як шанувала українська молодь М. В. Лисенка у Петербурзі 1904 року.

(Сторінка з спогадів).

На початку 1900-х років життя української колонії в Петербурзі процвітало буйним цвітом. У столиці, як на ті часи, люде почували себе взагалі вільніше, та й на українство тоді не було ще такого гонення як тепер. У Петербурзі існували самотні тоді на всю Росію українські товариства—„Добродійне товариство видавання дешевих книжок“ і запомогове т-во імени Шевченка. Біля тих товариств купчились старші громадяне, а молодь українська, якої тоді дуже багато вчилось по вищих школах, мала свої гуртки, свою громаду—звісно, потаємну. До громади належали хлопці і дівчата. У кожній з вищих шкіл Петербурга був український гурток, а в громаду приймали тільки самих уже певних і свідомих, і напрямку держалась громада дуже поступового, „крайнього лівого“, як тепер кажуть. До громади належало біля 70 душ, і такий великий гурт дуже важко було збирати при тодішніх поліцейських умовах. Отож, щоб громадяне мали змогу сходитись і обмірковувати, свої справи, громада заснувала співочий хор, куди приймали не тільки громадян, але взагалі земляків, які мали голос і хист до співу. Хор той висту-

пав на шевченковських концертах, а щоб було йому де збиратись, то вихлопотали через відому артистку Л. Яворську дозвіл сходитись по суботах на співки в городській Андреевській школі на Васильєвському острові. І от зробилась тая школа ніби клубом для української молоді: сходились сюди співаки і не співаки, тут знайомились між собою, тут передавали одне одному книжки й часописі, що виходили за кордоном, тут в кутку засідала рада громади, тут часом читалися й реферати. Все те треба було робити дуже обережно, бо офіційно помешкання школи було одведене тільки для співу, і не раз бувало, що яке-небудь велике збіговисько накривала поліція і переписувала „хор“. Та молодь на те не вважала і по прежньому вчущала до любові Андреевської школи, з якою, певно, не в одного громадянина або громадянки звязані тепер сердечні спогади...

В кінці 1903 року пишню одсвятковано ювілей М. В. Лисенка в Києві. Після того ювілят поїхав у Галичину, і це була триумфальна подорож: у Львові, у Чернівцях зустрічали дорогого Кобзаря як короновану особу. Аж ось розійшлась чутка, що Микола Віталієвич приїздить у Петербург і що тут буде нове пошанування його перед лицем столичного російського громадянства. Чутки ці справдилися.

Біля улаштування ювілейного концерту заходились „старі“. Молодь українська на той час була у сварці із старими. Це була вічна сторія, як мабуть скрізь на світі: молоді нарікали на старих, що ті занадто умірковані, що вони нещирі; знов же таки старі казали, що молодь занадто різка і натактовна, що вона занадто пережила в біг ра-

дикалізму і замало рахується з практичним життям... одним словом—як завжди буває! Та цей раз „старі“ не в жарт сердилися на „молодих“ і постановили одсунути молодь од усякої участі в святі. Чи така справді була в їх думка—не ручуся, але ж ми, молоді, були в тому переконані, і звісно—обурювались.

Стара громада постановила упорядкувати концерт з творів Лисенка і до участі запросити найкращі артистичні сили Петербурга. Концерт мав одбутись в половині лютого у залі „Благородного Зібрання“ на Невському проспекті.

Одного ранку прибіга до мене один з старих громадян і каже, що треба зараз їхати на варшавський вокзал зустрічати М. В. Лисенка, що треба скликати людей по-більше, щоб зустріч вийшла поважнішою... Хоч студенти й рішили ухилитись од усякої участі в тому святі, але я не міг одмовити тому громадянинові, якого дуже поважав і любив, та й цікаво було, признатись, поглянути на Лисенка, якого я же не бачив ніколи. За яку годину невеличкий гурток душ 12—15 людей уже похажав по перону варшавського вокзалу, дожидаючи скорого поїзда з Києва. Ось показався поїзд, усе ближче, зупинився, і з вагону вийшов веселий, оживлений Микола Виталієвич. З одним цілувався—старі знайомі й земляки з Києва, з нами—незнайомими поздоровкався за руку. Яюсь весело робилось на серці, дивлячись на його привітність і бадьорість!

Концерт одбувся 18 лютого; зложений він був з дуже цікавих номерів. Досить сказати, що співав величезний хор, щось по-над 120 людей, під орудою С. Заремби. В хорі тому були співаки з придвор-

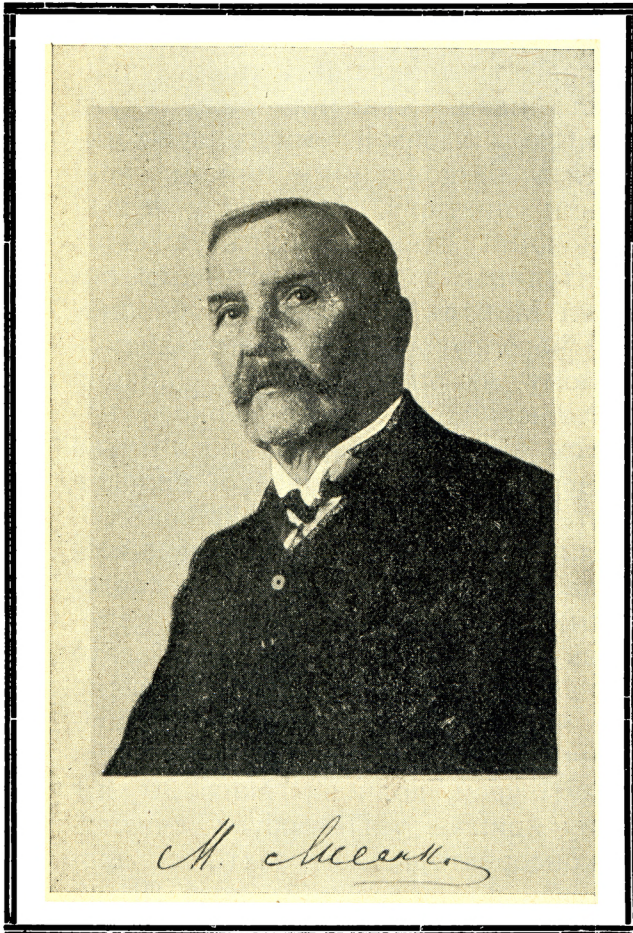
ної капелли, артисти, учні й учениці консерваторії, де-хто з хору Андреевської школи. Акомпаніював оркестр. Хор проспівав кантату „Бють пороги“, фінал 1-го акту опери „Різдва на ніч“. Звісно, на тому концерті гралися й співалися тільки Лисенковські твори. З солістів виступали артистки й артистки Імператорської опери: Орель, Ларина, Петренко, Морський, Чуприників, Григорович і Майборода. Ціни були поставлені дуже високі, через те дуже мало хто з нашої молоді попав на концерт. Поприходила здебільшого холодна петербургська публіка, з якої не всі знали, що це—ювілейний концерт, бо й на афіші не можна було цього зазначити,—такі були часи! На початку концерту явився сам Микола Виталієвич і заняв місце в першому ряді поруч з композитором Римським-Корсаковим та ин. „світилами“ музикального Петербурга. Миколу Виталієвича привітали оплесками—ті хто знав його. Одсутність української молоді позбавила концерт того ентузіазму, який можна було сподіватись і через чудове виконання і через присутність самого ювілята. Концерт вдався на славу. Рідко мабуть сам Микола Виталієвич чув коли свої речі в такому виконанні, як цей раз! Але з матеріального боку концерт дав дефіцит, який покрили своїм коштом двоє з старших громадян. А Олександр Олександрович Русов, який найбільше потрудився біля упорядкування концерту, трохи не заплатив іще своїм життям! застудився, бігаючи по справах концерту і схопив запаління легких...

Стара громада вшанувала Миколу Виталієвича ще й вечерею, на яку були запрошені представники музично-артистичного світу в Петербурзі.

Прочувши, що старі отак шанують Миколу Виталієвича, скортіло і нам впорядкувати якесь пошанування: і між його любили і поважали не менше од старих. Хоча тоді у нас на першому плані була все політика та соціяльні справи, хоча ми досить з висока дивились на усіх старих, звучи їх зневажливо „культурниками“ (це слово для нас

двох сот. Таке збіговище, розуміється, мусіло звернути на себе увагу, тим більше, що незадовго перед тим поліція як раз наскочила на збірку громади і учинила „перепись“. Та вже зважились рискнути, а Микола Виталієвич не завагавсь прибути в школу, хоч для його, як людини сторонньої, могло бути найбільше неприємности, як би щось сталось...

Наш хор приготувавсь зустрінути Миколу Виталієвича маршем „Гей не дивуйте“. Регент хору, студент духовної Академії В. Бал-н (з катеринославських семинаристів) похажав, як перед страшним судом: де ж таки: перед самим Лисенком співати! Ось забряжчали у прихожій шкляні двері, і голова хору ввів у залу Миколу Виталієвича. Ласкавий, привітний, дуже веселий, вітався наш гість з громадянами. Хор почав співати. Проспівав одну, другу, третю пісню. Микола Виталієвич був задоволений співом і в такт похитував головою. Регент не зтямивсь од щастя; голова хору, студент Д-н тим часом запрошує Миколу Виталієвича до столу. В одному кінці зали поставили довгого стола, в кінці його на покуті посадили дорогого гостя, а по боках посідали самі дівчата. Хлопці тісною лавою оточили любого батька. На столі були скромні бляшані кружечки з чаєм, як то завжди бувало на співках: чай з булками у складку. Посідали, і голова хору почав промову. Говорив про те, яку вагу має для нас, закинутих на далеку чужину українців, рідна пісня, і як ми цінимо творця тієї пісні—нашого любого гостя. Микола Виталієвич одповів на цю промову, згадуючи взагалі про вагу народного мистецтва у відродженні нації— Далі виступив з промовою го-

мало дуже насмішливий змісл), а проте Лисенка всі дуже поважали „не в примір прочим“. Думали— гадали і постановили зробити вечірку у тій же таки Андреевській школі. Постановили—і зробили.

Ось настала субота, і зала Андреевської школи наповнилася українською молоддю; студенти й курсистки усіх шкіл, всього людей біля

лова української студентської громади, студент-технол. Василь М—ко, за ним од дівочої громада вітала гостя панна Олена К—ва. Микола Виталієвич дуже влучно відповідав на кожну промову. Після кожної відповіді М. В-ча ми, забуваючи всяку „конспірацію“, забуваючи всі умови нашого зібрання, вітали його оплесками і голосною „славою“. Останнім довелось говорити мені—од українського чернігівського земляцтва. Я в своїй промові зазначив, що ось ми тепер вітаєм свого славного ювілята потай миру, при затулених вікнах, мов злодії які, ховаючись од чужого ока. Але, казав я ми віримо, що настане скоро час, коли не тільки вибрана горстка молоді, але все українське громадянство, весь народ матиме змогу отверто перед усім світом вшанувати генія свого мистецтва. І ми—українська молодь—працюємо над тим, щоб наблизити ці часи.—Здається, як пригадую, такий був зміст моєї промови. Микола Виталієвич одповів, що чернігівці—сіверяне здавна одзначались завзятим духом; і що йому приємно, що й теперішнє покоління сіверян не одстає од своїх предків, памятаючи заповіт „стояти кріпко за землю руськую“...

Промови надзвичайно оживили Миколу Виталієвича. Він устав, сів за піяніно і акомпанував хором. Наче од подуву яких чарів наш хор преобразився: де взялась жвав ість стройність, якої не міг осягти наш регент цілими місяцями праці. Голоси зазвеніли ясно, дзвінко, і ніколи Андреевська школа не чула такого стройного, милозвучного співу.

Було вже пізно. Пора було розходитись. Микола Виталієвич сердечно прощався з молодю громадою, кажучи, що цей вечір—один з

приємніших, проведених ним у Петербурзі. Мені доручили одвезти нашого гостя до дому—на далекий протилежний кінець Петербурга, аж під Александро-Невську Лавру, де зупинився М. В-ч на квартирі у земляка—киянина. Стояла морозна петербургська ніч. Небо чисте, але повите якимсь туманом. Ясно блищать високі лихтарі, тріщать вогні, розкладені на розі вулиць, де гріються городовики і звощики. Мрамурові стіни палаців і храмів укрились інеєм. Красуня—Нева скута кригою, і вдвож її темного ложа миготять безконечними лініями ясні точки лихтарів. Ми сіли у вузькі одноконні санки, і я „пѣтушкомъ“ притулився з краєчку огрядної постаті Миколи Виталієвича, обхопивши його рукою, щоб не звалитись самому, як би струсонуло. Микола Виталієвич був у дуже гарному настрою духа. Він багато розпитував мене за життя української молоді в Петербурзі, за діяльність нашої громади, а я, певний, що наша громада була найлучша із громад, з гордощами оповідав, яку, мовляв, серйозну працю ведемо ми, як багато у нас членів, як успішно вербуємо ми нових громадян. Микола Виталієвич згадав свої молоді роки, згадав ті часи, коли він яких 30 літ тому приїхав у Петербург вчитись у консерваторії, і йому захтілось проїхатись по набережній, повз Літній сад, подивитись на ті місця, де він гуляв давно. І ми збочили з прямого шляху, поїхали по—над Невою, потім Марсовим полем. Уже було геть пізенько, як ми доїхали до Александро-Невської Лаври. Микола Виталієвич дуже сердечно попрощався зо мною і дякував мене. А я, зачарований тою парою годин, проведених поруч з ним, поплентався до себе на Васильєвський острів.

На другий день зустрівся я з Миколою Виталієвичем у господі Р—виє, а ще через день ми вже виражали любого гостя знову на варшавський вокзал, до далекого Києва. Багацько бачив на своєму віку Микола Виталієвич усяких вшануваннів, як артист зазнав він чимало тріумфів, але я певний, що вечір, який провів він у гурті української молоді в Андреевській школі, де його вітали хоч і скромно, але так сердечно,—я гадаю, що той вечір займав не останнє місце в його споминах.

Д. Д.

* * *

*В блискучим сяйві променистім
Теміла зраря журавлів,
І розсинався в небі чистім
Журливий їхній клет-снів.
Вони у вирій прямували,
Надії повні, повні сил,
На чорні хмари не вважали
І не стиняли льоту крил.
Шливи, хоч буря вже ревіла
І де-який з них приставав,
Неслись, бо їм весна зоріла
І рідний степ красою сьв.*

1912 р.

Ю. М.

Над Кодацьким порогом.

(Про гетьмана Івана Сулиму).

Історичне оповідання.

Ще до Богдана Хмельницького, а саме у 1635 році, був на Січі запорожським кошовим отаманом Іван Сулима.

За своїх молодих літ Сулима придбав собі великого войовничого

хисту й завзяття, бо козакував саме під час славних походів гетьмана Сагайдачного. З Сагайдачним Сулима і Кафу турецьку, у Криму, здобував і Трапезонт, за Чорним морем, аж двічі руйнував і околиці Царьгороду огнем випалював, а на решті й під Хотиним, ратуючи Польщу, бився з турками у великому бойовищі; скільки ж менших походів та сутичок з ворогами відбув він, так того й не підлічити.

Не добре оддячили поляки козакам за те, що вони врятували їх під Хотиним од турків, а Сагайдачний навіть смертельну рану собі там здобув—вони полякалися козацької сили тай почали після того всякі утиски козакам чинити, а перше за все завели реєстр на шість тисяч душ, а хто не вскочив у той реєстр, за тим вони не визнавали ніяких прав ні на ґрунти та иншу власність, ні навіть на вільне життя, і намагалися всіх козаків „виписчиків“, себ то виписаних з реєстру, повернути у панських хлопів.

Знаючи про ті утиски на козаків і про поневолення польськими панами українських селян, Сулима не любив поляків і не дивився вже на них, як на своїх братів, так що коли у 1630 році запорожський кошовий атаман Тарас Трясило підняв на поляків повстання, Сулима був йому першим пособником і побратимом.

У тому повстанні козаки взяли над поляками добру перемогу, але мало скористувалися з тієї перемоги і через кілька років зазнали ще більших утисків.

Не маючи поки що влади, Сулима таїв свою помсту на поляків у своєму серці, а щоб не марнувати своєї молодецької сили та вдачи на Січі, він що року ходив з охочими запорожськими козаками на чайках

у Чорне море, воювати турків, топити їхні галери, руйнувати городи та визволяти на волю хрещений люд. Слава про Івана Сулиму розійшлася далеко поза-межами України і нарешті стала всесвітньою, після того як він, захопивши у морі на турецькій галері багато бранців, триста з них послав у подарунок римському папі, що під той час теж воювався з турками.

За небагато до того, як стати Сулимі кошовим отаманом, поляки почали будувати на запорожській землі, біля Дніпра, над Кодацьким порогом, міцну фортецію, маючи на думці одрізнити Запорожжя од України і перешкожати поневоленому українському людові тікати од панів на Січ, а запорожцям виходити з Січі на Україну та нагадувати нещасним братам про те, що на світі існує воля.

Будування Кодаку було нестерпучою образою й шкодою запорожцям. Доводилося або скоритися полякам і поволі вмерти без єднання з рідним краєм, або битися з поляками на смерть. Сулима, як тільки став на Січі кошовим, зваживсь на останнє.

Перше за все він поїхав з побратимом Бурляєм, щоб власними очима подивитись, що робиться у Кодаку. Побратими застали там кілька тисяч зігнаних з України грабарів, що під орудою французького інженера Боплана копали шанці та насипали стіни й башти; понавколо ж Кодаку стояли табором кілька повків польського війська.

Сулима зрозумів, що військо тут на те, щоб запорожцям не кортіло розігнати грабарів і він сказав Бурляєві:

— Нехай вражі ляхи будують поки їхня сила, а тільки не буду я козаком, коли не зруйную оту паскудну їхню будівлю!

Запорожський кошовий знав, що як зруйнувати Кодак, то доведеться воювати з Польшою, бо вона того не подарувала б, а щоб воювати з такою силою, якою була під ті часи Польща, треба було мати велике й добре узброєне військо; щоб здобути ж зброю й коней та прохарчити військо, треба було грошей. От і надумав Сулима, перше ніж воювати з Польшею, йти морем на пишній у ті часи турецький город Азов та здобути у ньому срібла й золота і всяких скарбів.

Надумавши так, кошовий скликав запорожців на раду:

— А що, панове товариство, славне військо запорожське!—говорив він.—Чи немає таких, що поодлежували вже по курінях свої боки молодецькі? Як є такі, то виходьте: підемо зо мною Чорним морем погуляти, та запалимо люльки аж у Азові турецькому!

Козацтво радісно одгукнулося на заклик кошового:

— А чого нам справді нидіти у Січі та товариський хліб дурно переводити. Веди нас, батьку... Чи не pomoже нам Милосердний хоч небагато бідних невольників до рідної України та до дрібних діточок повернути!

Застукотіли у Великому Лузі сокири і запорожці почали лагодити та конопатити великі чайки. Увесь берег Дніпра біля Січі скидався тепер на мурашник, а од вареного дьогтю та конопатки по над усією річкою слався пахучий сивий дим.

Минуло тільки два тижня, а вже були готові до походу у море пів сотні добрих чайок.

Передав Сулима Січ наказному отаманові і одного ранку, забравши на чайки дві з половиною тисячі товариства, зійшов на чердак найбільшої чайки, щоб оглянути все військо.

Величня й могутня була постать запорожського ватажка. Засмалене вітрами обличчя з великими, блискучими очима і пишними над ними бровами одбивало завзяттям, довгі вуси й трохи посивілий оселедець скрашали те обличчя ознаками досвіду й спокою, а срібна булава, що блищала у його дужій руці, нагадувала всім про велику владу запорожського кошового отамана.

Упевнившись, що все упорядковано добре, кошовий зняв шапку й перехрестився на схід сонця... А на сході, за Дніпром саме вставало сонечко і грало рожевим промінням по рівній як скло пелені Дніпра, звеселяючи своїм сяйвом розлогі, вкриті зеленими плавнями, береги широкої річки.

Перехрестився отаман, і всі козаки, слідом по ньому, скидали шапки та хрестилися, посилаючи рідній Україні своє останнє привітання...

Надівши шапку, кошовий махнув булавою і вмить сотні весел, вдаривши у прозорі хвилі річки, заблищали срібною сльозою, а блискача пелена Дніпра скаламутилася водокрутнями.

Козацькі чайки рушили од Січі і розбіглися од Микитиноного Рогу аж до плавні, вкривши широкий Дніпро червоними запорожськими жупанами.

Весь день пливли козаки по між зеленими плавнями, втішаючись веселою красою рідної річки. Обабіч козаків, берегами, верби та явори купали у Дніпрі свої гнучкі та зелені віти; протоками коливалися од вітру та шелестіли очерета; по озерах табуни лебедів ячали, та дикі гуси герготали; у гущавині плавні співоче птаство піснями заходилося, горлиці буркоті-

ли та зозулі віщували; незграбні ж білі баби усі коси Дніпрові обсіли, жовтий пісок своїм білим пір'ям, мов снігом, припорошили... Дивляться запорожці на свій рідний Великий Луг—не надивляться, слухають—не наслухаються...

На другий день козаки запливли вже у татарські береги, а на третій день над вечір, отаман звернув своїм байдаком з Дніпра у протоку, рясно вкриту очеретом і зібрав там до купи всі чайки.

— Оце прибули ми, пани брати, до Тавані острову, що на ньому бусурманський Аслан город стоїть. Тут вражі турки перетяли Дніпро залізними ланцюгами, щоб нас у Чорне море не пускати та не дати нам братів своїх з неволі визволяти. Тільки ви, діти мої, славне лицарство запорожське, на те не вважайте, а високі верби та явори сокирами рубайте, у тороки аж у три ряди, в'яжіть та на воду пускайте!

Разом узялися козаки до роботи, а як уже добре смерклося, виїхали знову у Дніпро і наблизилися до Тавані.

Діждавши вище города Аслана, під захістом верб, поки зайшов місяць, козаки пустили тороки за водою і скоро почули, як забрязчали увірвавшись і поринаючи на дно залізні ланцюги.

Почули й турки, що брязчать ланцюги і почали з Аслан—городу з гармат палити у тороки, гадаючи що то казацькі чайки, а козаки сиділи собі любенько у своїх легких човнах вище Аслан-городу, люльки курили та з бусурманів глузували, дожидаючи, поки тим обридне стріляти.

Нарешті у Аслан городі потишилися і по-над Дніпром вже не чути було гучних вибухів гармат. Втішаючись думкою, що потопили

козаків, турки пішли спати. Темрява ночі густо сповила Дніпро, тільки зірки веселим натовпом заглядали з неба у річку і грали на її хвилях своїм срібним промінням.

— Рушаймо...—тихо сказав Сулима. І нечутно, мов таємні примари, посунулися козацькі чайки Дніпром у низ, до Великого лиману.

Через два дні козаки минули Прогної і наблизившись над вечір до Очакова, нагляділи біля нього шість турецьких галер. Всім дуже кортіло зчепитися з тими галерами, але кошовий отаман не згодився на те, бо не хотів виявляти себе туркам, і як тільки місяць пірнув у хвилі Лиману, увесь табун запорожських чайок нечутно обминув турецькі галери й башти Очакова.

Поки почало світати, козаки були вже далеко за Очаковом.

З моря вставала рожева зоря, розмальовуючи його безкраю просторінь привабливими колірами, немов простилаючи перед козацькими чайками рожевий, сріблом гаптований, килим. Згодом золоте сонце, не виникши ще з моря, послало свій промінь під небо на білі хмарки і затопило їх рожевим коліром з золотими розводами. Весело глянули ті хмарки у блакитне море, як у люстро... і неможна було пізнати тепер, де море, а де небо... Нарешті з морської пелени виникло й саме сонечко і заграло по вершкам рухливих хвиль щирим золотом. Разом з сонцем прокинулося й море і заграло дрібною хвилею. З півночі подихнув вітерець і понадимавши на чайках вітрила, погнав їх туди, куди направляли керманічі — на схід сонця.

Що далі хвиля більшала... Про те козаки були байдужі до хвилі.

Не первина їм у море ходити—вони запалили люльки та завели пісні про Сагайдачного та про Самійлу Кішку.

Отаманський байдак йшов по середині, а на ньому з прапорів було напьято гасло, щоб усі чайки купи держалися—щоб передні не одпливали далеко та не кидали задніх, бо під час походів траплялося таке лихо, що розбурхане море розкидає козацькі чайки так, що потім отаман і не збере всіх... От і горнутья тепер всі чайки до отаманської, мов діти до матері.

Пливуть козаки і день і два і тиждень... Тільки небо блакитне бачуть та безкрає море, що з небом на обрії сполучилося. Геть далеко морем обминув Сулима кримські городи Козлов та Ахтіяр, щоб бусурмани не побачили, у який бік попливли козаки. Тільки через тиждень, далеко на півночі, виявилися козакам у блакиті неба кримські гори Бабуган та Чатир-Даг.

Ще минуло два дні і козаки пливли вже поуз Кафу, що її сімнадцять років до того зруйнував славний гетьман Сагайдачний.

Над вечір того дня Сулима побачив, що з моря, назустріч козакам, виринають вітрила турецької галери. Щоб не виявляти себе, кошовий поставив чайки так, щоб од галери вони ховалися у сяйві вечірнього сонця.

Галера, осяяна останнім промінням червоного сонця посувалася по волі, приваблюючи козаків до себе. Нарешті сонце пірнуло у хвилі, і над морем почала осідати темрява.

— А ну, діти...—гукнув Сулима, —рушайте тепер просто на галеру, а що робити далі—самі знаєте.

Ледве чутно дзюрчить вода поперед великої турецької галери. У три ряди сидять на галері, на ве-

ликих гребках, невольники, прикуті до лавок ланцюгами, а по між невольниками турки похожують і б'ють нещасних терниною та червоною таволгою. Стогнуть невольники з тяжкої муки і тужать, згадуючи свою рідну Україну... Не бути їм уже на волі і не бачити ні рідних осель своїх, ні жінок любих, ні діточок дрібненьких.

Аж ось козацькі чайки вже оточують галеру тісним колом, а запорожці направляють на вартових мушкети та залізними гаками зачіпають галеру за чердак. Випалило враз кільки сот мушкетів і турецькі вартові попадали до долу.

На галері збився галас, і перелякані турки вибігли на чердак; про те й козаки вже були там і зчепилися з ворогами у кривавій січі. Пальба, галас, брязкіт зброї й крик одчаю—все збілося в скаженному гармидері... А невольники, почувши пальбу й відомий гомін січі, вже догадалися, що сталося те, про що вони тільки у ві-сні мріяли—що прийшла до них бажана воля... Прокинулися тоді їхні замордовані душі і почали вони бити й рвати на собі кайдани.

Небагато минуло часу, а вже й немає кого козакам на галері рубати.

— Розбивайте невольникам кайдани, — гукнув Сулима, — роздавайте їм турецьку зброю та беріть по байдаках, а галеру пускайте на дно!

Застукотіли сокири, прорубаючи у галері дно, і великий корабель, коливаючись, почав поринати на дно. Тільки і зняли з нього козаки скарбничку та найбільше коштовні речі.

— Добре діти!...—весело говорив кошовий, поглядаючи, як безодня поглинула галеру.—Тепер запалимо люльки, тай далі.

Попливли козаки далі, до Тамані, аж тут трапилася їм пригода, подув великий вітер од схід—сонця і два тиждня не давав байдакам ходу. Хоч козаки й громадили на всі гребки, а великі хвилі заливали чайки водою і одкидали їх назад мов трісочки.

Довелось запорожцям тяжко бідувати, бо по де-яких чайках не вистачало вже солодкої води, і колиб не пішов на щастя козаків великий дом, та не налив у байдаки води, то мабуть багато з товариства не побачили б уже своєї рідної України.

Нарешті стомлені козаки прибули до Тамані і заїхавши у вкриті очеретами гирла річки Кубані, стали там на одпочинок. Тільки через три дні, набравши там повні кухви солодкої води, козаки рушили на північ, у Азовське море.

Через два тиждня, після всяких пригод, прибули запорожці до річки Дону. Заховавши там у гирлах річки всі чайки, Сулима одним байдаком, ховаючись по між очеретами, поїхав обдивитись, чи є біля Азова турецькі галери, та де саме стоять, коли ж сонце сіло і він обміркував уже, як вдарити на ворожий город, то рушив з усім військом до Азову.

— Ну діти, поділяйтеся тепер на три війська,—наказував кошовий полковникам та курінним отаманам.—Першому війську з Бурляем турецькі галери топити, з другим сам піду бусурманів рубати та у замок всіх яничарів заганяти, третьому, з Хвилонем, невольників по льохах шукати та на світ божий випускати!

Вдарили казаки одночасно й на галери й на місто, і до півночі у березі зайнялися бочарні, у місті запалав базарь, а на річці понялися вогнем галери. Високо під небо

піднялося над Азовом полум'я і загравши на хмарах, одбилося по протоках та затоках Дону.

Рубалися козаки з бусурманами по галерах, рубалися й у місті, а тут ще вибігли на них яничари з Азовського замку.

Та Сулима того тільки й чекав: він поставив запорожців у три лави одна за однією і вихопивши з пихов шаблю гукнув:

— За братів наших! за бідних невольників!

— Кари бусурманам!—розляглося по лавах запорожців і мов вихорь набігли вони на яничарів.

Несподіванка козацького наскоку та велика пожежа у місті отруїли жахом турецьке військо і невстоявши проти запорожців вони почали тікати назад до замкової брами.

А у місті тим часом Хвилон Джеджалик з своєю ватагою хозяїнує: добро турецьке забірає,—невольників на білий світ випускає...

Були по між невольниками люди й з України й з Московщини. Були такі, що тільки рік або два у неволі пробули, молоді ще парубки й дівчата, а були такі що вже й постаріли у неволі, позаростали бородами й забули вже по рідну країну й думати. З великої радості та з хвилювання невольники плакали неначе малі діти і обнімаючи козаків розпитували про те що діялося на Україні. Було тут і такого що знаходили козаки своїх батьків—невольників, чоловіки—жінок, молоді—своїх наречених... Скрізь чути було вигуки, поцілунки та радісні сльози.

Багато сю ніч у Азові полягло бусурманів; чимало й живих, покинувши свої хати, аж до річки Каяли повтікало. Всю ніч у Азові хозяїнували запорожці, а ренком постягавши з недогорілих турецьких галер

гармати, почали громити з них замки та розбивати браму.

Налякалися турки і прислали кошовому повну кухву золота, аби тільки він замку не добував та турецькому султанові ганьби не робив. Щоб не драгувати султана, Сулима справді згодився взяти окуп, але з умовою, щоб турки випустили на волю і тих невольників, що були у замку; а щоб не було зради, послав він до замку Джеджалика з товаришами оглядіти по замку всі льохи й будинки і забрати всіх невольників.

Джеджалик добре знав турецьку й татарську мови, бо сам був зроду татарин і тільки прибився до запорожців. Йому легко було розбалатися з бусурманами і він привів з замку ще тисячу невольників та приніс багато подарунків кошовому, курінним отаманам і всьому козацтву.

— Тепер, діти знову на три війська поділяйтесь!—сказав кошовий до козаків.—Перше військо нехай п'є та гуляє, друге—замкової брами доглядає, щоб турки свого слова не зламали та на нас несподівано не вдарили, а третє нехай невольників узброює, бо буде й їм далека та небезпечна дорога. Ти, Хвилоне, орудуй третім військом, та узброюючи невольників, zarazом збирай по всіх гирлах Дону дуби та рибальські човни, щоб нам на тих човнах невольників до Кальміусу річки довести та на Україну вирядити.

Поховавши з великою честью й пальбою з мушкетів товаришів, що віддали життя за братів своїх, козаки ще три дні гостювали у Азові, поки всі по черзі добре одгуляли, а Джеджалій тим часом зігнав до Азову більше як пів сотні дубів і узброюючи турецькою зброєю всіх неволь-

ників, хто здатний був до бою, поділив усіх по тих човнах.

Облагодивши все до походу, Сулима на четверту ніч з усіма козаками й невольниками рушив у Азовське і через три дні прибув до річки Кальміусу. Та річка належала до запорожських вольностей, але була далеко від Січі і через те понад нею часто ходили татари, випасуючи тут свої табуни й отари.

Тут на березі річки, Сулима зібрав усіх невольників:

— Тепера, брати мої, ідьте дубами, Кальміусом за річку Серезню, а після того, кому треба у Московщину—перетягайте човни на Терець, а кому на Україну—перетегайтесь на Вовчі Води; далі ж легко попливете за водою у Самарь річку та у Дніпро. Чи з вас хто бував по цих річках?

Багато невольників одповіли, що вони самі січовики і всі запорожські степи та річки добре знають.

— Ну от і добре,—казав Сулима,—зброю маєте і як що перепинятимуть вас на Кальміусі татари то зброєю оборонитесь. Харчів хоч і небагато у вас, так за те у Кальміусі багто є риби, а берегами по терниках багато є звіря... Господь вам допоможе і виведе на тихі води, на ясні зорі, на рідну Україну. Обирайте собі за отамана, кого самі знаєте тай рушайте з Богом!

Зараз невольники стали у коло і обрали собі за отамана статечного козака Шпака, що десять років був на Січі запорожській та п'ятнадцять років пробував у турецькій неволі. Шпак почав порядкувати своїми човнами і через кілька день, наловивши риби, рушив річкою на північ; кошовий же з своїми козаками, діждавши біля Кальміусу східного вітру, рушив знову до Тамані і далі у Чорне море.

Чимало минуло часу, поки козаки об'їхали Крим та наблизилися до острова Тендри та до Очакова. Про те Сулима ще не хотів повертатися до Січі. Хоч і велика була у нього здобич, а проте він мав думку наскочити за одним разом ще й на Дунайські, турецькі городи. Щоб забезпечити ж собі вороття до Дніпра, він зважив за краще попереду напасти на ті турецькі галери, що були біля Очакова і попалити їх.—Як будемо ми, пани брати, на дунайські городи бити,—звернувся кошовий до козаків,—так турецькі галери з під Очакова з заду на нас набіжать; ліпше ж ми вчинимо, як зараз їх попалимо, бо тоді безпечно з Дунаю до Дніпра повернемося!

Після півночі під Очаковом счинився великий бій козаків з турками. Не вспіли бусурмани й гармат набити, а вже вогнем понялися їхні галери. За пів години величезним полум'ям обхопило щогли й вітрила великих кораблів і понесло вітром блискучі іскри далеко по над морем.

— Добре діти! Славно обсмалили туркам пір'я! — гукав Сулима, любуючи, як турецькі яничари, ратуючись з обхоплених полум'ям галер, кидалися у морську безодню.

Минуло дві години, і ворожі кораблі разом з своїми важкими гарматами осіли у воду і пірнули на дно.

— От тепер і на Дунай безпечно!

— На Дунай! — загукало товариство. — Кара бусурманам!

Запалали вогнем у Дунайських гирлах Кілія й Смаїлів, а біля Дністровського лиману—Білгород. Забрали скрізь козаки велику здобич і визволили ще кілька тисяч невольників.

По Дунайських городах між невольниками знайшлися не самі тільки українці, а ще волохи, угорці, поляки й німці. Всіх їх Сулима набрав на турецькі, рибальські човни і прилучив до військових чайок.

З Дунаю козаки без перешкод вернулися поуз Очаків до Великого лиману, а далі увійшли й у рідний Дніпро, оздоблений зеленими плавнями.

А. Нащенко.

(Кінець буде).

Кобзарь України.

Немов гостра, угловаста камінька, не вкладається у голові думка: „*Був* Лисенко...“ *Був*,—то б то зараз—*нема!*.. Дикою, незрозумілою вона здається, і чуття не хоче миритись з нею.

Є такі речі у кожній господі, до котрих люде так звикають, що навіть не помічають їх, поки вони є. От, наприклад, вікно в хаті: разом з хатою будується воно, світить усім, і ніхто не поміча його, поки не трапиться чого з ним лихого. Але без вікна хата—не хата. Є такі й люди в громадянстві,—на жаль, рідко вони тільки приходять,—живуть вони, творячи своє велике діло, і так зливаються з духовним життям своєї країни, що не можна вже й здумати собі це життя без них, без участі в йому їх творчого духу. Ці люде—возвістителі творчої волі і сили народу. Такою людиною в останньому півстолітті російського життя був Лев Толстой. Такою людиною в духовному житті українського народу являється Микола Виталієвич Лисенко. Толстого називають „совістю руського народу“ за ту чулість, яку виявляв він до

кожного руху людської душі, до кожного життєвого зъявища на усьому протязі свого життя. Лисенка ж можна назвати *душею* рідного йому українського народу, за те, що зібрав і зберіг він у собі і в своїх творах найкращі перли, найцінніший скарб душі народної—його пісню.

Багато довелось винести лиха й недолі народіві нашому за довгі століття свого існування. На свіі танку культурного життя розорював він під людську оселю степи та облоги неосяжні; а з синього степу сунули орди за ордами, несучи вогонь і руїну на його працю... Століття стояв він на сторожі, боронячи мирну, хліборобську культуру од хижого, дикого степу. Оборонив. Але з другого боку насунула нова дужа сила, що виросла і зміцніла під захистом його. Сердитими хвилями било його життя, виковуючи міць, гартуючи силу. З страждання і муки, під ясним небом, серед безмежного простору України виросла пісня... По багатству мелодії і змісту українська пісня, поруч з італійською—найкраща в світі. Але вивів її на світ і показав мирові уперше небіжчик Лисенко.

Микола Виталієвич Лисенко—один з небагатьох, що дожили до нашого часу, діячів шестидесятих років. Тоді уперше освічені люде по всій Росії і у нас на Україні звернули пильну увагу на народ, зрозумівши, що вся, і матеріальна і духовна сила країни лежить у народніх масах. Такі думки і раніш виявляли у своїх творах поодинокі люде (на російській мові—Кольцов, Тургенєв, Белінський; на українській—Котляревський, Гребінка, Білозерський, Забіла, Шевченко), але сам народ тих людей не чув, бо коли вони так захоплювались народньою

творчістю та її глибиною, сам творець—народ—стогнав у кріпацькому ярмі! І тільки з 60-х років, коли було скасовано кріпацтво, освічена молодь масами пішла до народу, щоб учити його і самій учитись у його. У цю хвилю попав і Микола Виталієвич Лисенко, який був тоді студентом Київського університету. Він і одмежував собі народню пісню, той бік народньої творчости, до якого почував у собі найбільший хист і силу.

Микола Виталієвич кохався у народній пісні змалечку. Родився він на Полтавщині, у містечку Жовнині, Кременчуцького повіту 10 марта 1842 року. Батько його служив у війську і пробував здебільшого на Херсощині, а хлопчик, Микола Виталієвич, жив з матір'ю у родичів на Полтавщині. Мати рано спостерегла, як пильно прислухається дитина до пісень та до музики, і почала сама вчити його грати на фортепіано. Слухав малий Лисенко і воєнні оркестри і захожих музик, але найбільше захоплювали його ті співи, що чув він на селі: веснянки, петрівки, колядки. Ці вражіння й лишилися у його на все життя. Учився М. В. попервах у пансіоні Годуена, а потім перевівся у харківську гімназію. В обох цих школах на музику звертали велику увагу, і музичний талан Лисенка розвивався, ширився й міцнішав. Скінчивши гімназію, М. В. рік пробув у харківському університеті, а потім перевівся у київський, де й скінчив математичний факультет. Тоді ж він почав записувати пісні і допевняти, у чому саме виявляється краса їх. Ця праця так захопила його, що він кинув посаду мирового посередника, котру зразу зайняв був, і оддався цілком любій справі. Але для справи потрібна була ши-

рока музична освіта, і Микола Виталієвич поїхав доучуватись у Лейпцігську консерваторію. Пройшовши за два роки під приводом професорів Рейнеке та Ріхтера курс фортепіанної гри, він у Петербурзі прослухав лекції оркестрування відомого російського композитора Римського-Корсакова, і у 1876 році назавжди оселився у Києві. З цього часу починається, невпинна, невсипуща праця його на користь духовної культури рідного народу. Він організував записування народних мелодій по всій території російської й австрійської України: записував безліч сам, доручав іншим, щоб збирали і надсилали йому. Разом з цим що року упоряджував він величезні концерти, на яких співались і його твори, і народні пісні українські, московські та інших слав'янських народів. З своїм хором, набраним здебільшого з інтелігентної молоді (переважно з учнів семинарій та з студентів) він об'їздив де-кільки разів усю Україну; багато є людей, що й зараз пам'ятають, з якою любов'ю і пошаною вітали скрізь любого співця своєї країни вдячні громадяне. Ще з 1872 року, укупі з своїм родичем і товаришем М. П. Старицьким Лисенко стає в осередку гуртка, котрий поставив собі метою відродити український театр. Невтомно працює він над організацією його, пише музику оперет „Різдвяна ніч“, „Черноморці“... І талан, і чула лагідна вдача його особливо сприяли тому, що він швидко став душею свого товариства, наслідки праці котрого так багато дали для культурного відродження України. Разом з цим учителює він по різних приватних музичних школах, знайомить молодь з красою рідного співу; засновує свою школу, драматичні курси. Так працював небіж-

чик без малого сорок п'ять років. За цей час Микола Виталієвич написав опери: „Різдвяна ніч“, „Чорноморці“, „Єнеїда“, „Тарас Бульба“, „Зіма і Весна“, „Сафо“, „Наталка Полтавка“ і дитячу оперу „Коза-Дереза“; окрім цих великих творів, він поклав на музику більш п'ятидесяти віршів з „Кобзаря“ Шевченка, зібрав, улаштував і поклав на музику більш чотирьохсот народних пісень, дум, веснянок, колядок, петрівок, і витворив багато чудових композицій на українські твми. Як бачимо, діяльність Миколи Виталієвича була і дуже широка і дуже продуктивна. Одночасно він був і етнографом—музикою, і творцем-композитором, і теоретиком української музики, і педагогом; і в кожному з цих боків діяльності значіння його безмірно велике.

В основі усієї праці Лесенка лежать ті мелодії, котрі він зібрав просто з уст народу. З першого погляду може здатись, що записати пісню—річ не мудра. Але це не так.

Коли ми вслухаємось у мелодію української пісні, то побачимо, що особливу красу, чулість і оригінальність надають їй дрібні, ледве помітні рисочки в строю виконання її. Ці особливості не завжди підходять під ті закони, ще вироблені досвідом інших народів. Їх треба вгадати, а для цього треба мати чуття і душу єдину з чуттям і душею народу, що витворив пісню.

Лисенко передає народню пісню так, як міг би передати її тільки сам творець, народ: найніжніші одтінки почуття, найтонші переходи од однієї стадії переживання до другої схоплює він у пісні і передає їх так, що вражіння робиться надзвичайним.

Чи візьмемо ми пісню, де сумує

над своєю гіркою долею жінка, ми бачимо її саму, чуємо її покірні сльози, гіркий жаль за минулою волею, безнадійну скорбну жадобу щастя („Ой, і зацвіла червона калина“, „Ой, ізійду я на могилу“). Чи візьмемо пісню любовну, нас обхоплює цілком гаряча сила почуття, сліпого, могутнього, безоглядного, з усіми його муками, вірою, надією й сумлінням. („Та туман яром“, „Ой з за гори, з за крутої“, „Шумить, гуде, дібровонька“). Візьмемо пісню бурлацьку,—і перед нами немов жива кремезна обшарпана постать самотнього, усім чужого сироти—бурлаки. Нічого він не боїться, нікого не поважає: і міцною волею лунає вільний спів; а під залізними, немов кованими згуками тихим болем дзвенить глибоко захована журба нудьги і самотини... („Ой між вашою та громадою“, „Ой хто горенька не знає“, „Гомін, гомін по діброві“). Поважно наростає глибоко заховане міцне почуття у козацькій пісн („Ой що ж бо та й за ворон“, „Ой гук, мати гук“); сум і біль прогляда крізь видимі веселощі у некрутських піснях; здоровим веселим сміхом вирає побутова гумористична пісня, як „Про Куперьяна“, „Цитьте“ та інші. Взагалі можна сказати, що нема в українській пісні ні рисочки, якої не схопив би національно-художнім чуттям своїм небіжчик Лисенко і не виявив би на людські очі в усій самоцвітній красі її.

Коли б який суворий музикант-теоретик проглянув найкращі пісні Лисенка, він би навіть був ображений тими вільностями щодо азбучної теорії, які на кожному ступні ми зустрічаємо у Лисенка. У пісні „Ой ізійду я на могилу“ темп міняється у кожному такті; $\frac{5}{4}$, $\frac{6}{4}$, $\frac{5}{4}$, $\frac{6}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{4}$ і т. д. Але коли б композитор схотів не шукаючи но-

вих шляхів у мистецтві, підігнати цю пісню під готові шаблони, вироблені німецькою школою *для своєї* музики, і записав би пісню в одноманітному темпі, наприклад— $\frac{4}{4}$,—то замість чудової, повної глибокого почуття пісні ми мали б безглуздий, нікчемний марш. Такого „нехтування“ готовими шаблонами у Лисенка безліч: трапляються і паралельні квінти та октави, і часта зміна ключевих знаків, і незвичайна тактовка, котрої звичайно уникають композитори, як наприклад: $\frac{5}{4}$, $\frac{5}{8}$, $\frac{7}{8}$, $\frac{9}{8}$ і т. д. Але тільки такими засобами, користуючись усіми можливостями, які дає мистецтво, можна було схопити усю оригінальність і красу народнього співу. Творячи пісню, народ не питався ні в кого, як її творити, і закони її виробив сам, так же несвідомо, як росте дерево, як співає пташка.

І велика, незабутня заслуга небіжчика в тім, що він вишукав ці закони і на них збудував українське музичне мистецтво.

Свої погляди на походження і закони української музики М. В. виклав у рефераті: „Характеристика музыкальных особенностей малороссийскихъ думъ и пѣсень, исполняемыхъ кобзаремъ Остапомъ Вересаемъ“. Рефератъ цей бувъ прочитаний на зібранні „Юго-Зап. відділу Географичного Об-ва“ у 1873 році, а у 1874 році був надрукований въ „Запискахъ“ того общества. У цьому рефераті і в інших наукових дослідах Лисенко доводить, що українська пісня не одного походження з великоруською, і що через те не слід її силоміць бгати у форми, вироблені чужими життєвими умовами. В основу українського співу лягли хроматичні грецькі лади: іонійський, дорійський та лідійський, між тим як великоруський

спів—діатоничний. Через те українська пісня, придбавши під впливом климатичних, історичних та життєвих умов ще значний елемент чужого ліризму, дає інші, далеко ширші, можливости голосоводу і гармонізації.

Своє знання законів народньої музичної творчости Микола Виталієвич з геніальним мистецтвом приклав до своїх композицій. Розбіраючи його твори, трудно сказати, що між ними краще, що гірше: кожний твір, кожний музичний вираз—шедевр: нічого зайвого, ні однієї ризочки, котра не була б на своєму місці, не служила б загальній меті твору—силі безпосереднього вражіння. Згадаймо його „Заповіт“, „Бють пороги“, „Гетьмани“, його опери, котрі захоплюють слухача з першого такту і не випускають з своїх чарів до останнього фінального акорду! А чудова музика до „Кобзаря“ Шевченкового?... Щоб розібрати кожний його твір з окрема, треба б цілі томи, але нічого вже не можна сказати нового, окрім того, що геніальні твори сами за себе кажуть силою вражіння, яке вони роблять. І народ уже сам склав подяку своєму незабутньому кобзареві,—найвищу подяку, яка випадає на долю одиницям; такі пісні його, як „Віють вітри“, „Ой, під вишенькою“, „Сонце низенько“ і багато інших народ співає, як свої, не згадуючи навіть імення творця їх. А це—доля *вічних* творів

Лисенко жив разом з народньою піснею. Він узяв з неї все, у чому позначилась творча душа народу. Ніколи не спинявся він на одному якому небудь циклю пісень, а все йшов за віком, одбиваючи в своїй творчій праці усі боки народньої души, як вона одбивалась у згуках. Оцінувати усе значіння, яке має в

історії культурного відродження українського народу праця Лисенка, не можна. Це значіння таке ж безмірне, як безмірне значіння самої пісні у духовному житті народу. І народ не забуде свого співця: поки житиме, вилитиме він його чарівною піснею свою журбу і радість, і знайде в їй одраду і втіху, як знаходив їх там сам незабутній кобзарь!

2-го 1912

Микола Новицький.

Депутати до Державної Думи од Катеринославщини про українську справу.

Вибори до 4-ої Думи од Катеринославщини дали певну перемогу поступовцям (прогресистам). З десяти членів Думи од Катеринославської губернії обібрано двох прогресистів: Ал. Александрова і Ф. Филатова, одного соціал-демократа Г. Петровського, п'ять октябристів: М. Родзянка, М. Олексієнка, І. Папчинського, Г. Бергмана і З. Родзянка; одного націоналіста—С. Неїжмакова і безпартійного селянина П. Макогона.

Д-ія Александрова обібрано по 2-й городській курії міста Катеринослава, як кандидата російсько-українського поступового блока. Цей блок заснувався ще весною, при чому українці виставили, як необхідну умову їхнього вступу до блока, включення у виборчу платформу домагання української мови в школі, суді і по всіх адміністративних установах, які обслужують потреби українського народу. Ця платформа мала бути опублікована в „Южній Зарі“, але чомусь так і не побачила світу, і „Южная Заря“ ні разу навіть словом не обмовилась, що д. Александров—кандидат і українців.

Сам д. Александров також ні разу, ні в промові на передвиборному зібранні, ні у своїх статтях у тій же „Ю. Зарі“, ні разу не згадав за українство. Українці агитували за д. Александрова, подавали за його голоси, але так і не почули од його прилюдної заяви, що він буде також боронити й українські культурно-національні потреби. Це, певна річ, мусило їх турбовати, і через те до д. Александрова кілька разів звертались українські виборці приватно, запитуючи, як він ставиться до української справи. У цих приватних балачках — а один раз і перед більшим гуртом виборців і виборщиків по губернії — д. Александров заявляв, що він стоїть за повну волю національного розвитку українського народу. Усі утиски проти української мови і взагалі проти українського руху д. Александров визнає і шкодливими і безцільними, бо, на його думку, український народ має стільки прикмет національної окремішності і самостійності,—перш за все має свою власну мову,—що знищити ці прикмети не в силі ніякі заходи з боку держави. Ці заходи можуть тільки задержати розвиток освіти і культури серед українського народу, що вже і помітно. Д-ій Александров уважає потрібним якомога скоріше завести навчання по школах на українській мові, допустити українську мову в суді і в усіх установах, які мають діло з українською людністю. Заведення української мови в суді вимагають перш за все інтереси справедливості: д. Александров, як адвокат, знає з своєї практики чимало випадків, як тяжко заважало на суді те, що суддя і обвинувачені балакають на різних мовах і часом одне одного не розуміють. Родившись і вирісши на Україні, д. Але-

ксандров мав також багацько разів нагоду бачити, яку велику вагу має книжка на рідній мові і як, наприклад, ставились селяне до читання ім творів Шевченка. Одним словом, у своїх розмовах (які він дозволив опублікувати в пресі) д. Александров рішуче заявив, що він вважає своїм святим обов'язком обороняти в Думі інтереси української мови, якою єдиною і могутньою зброєю для культурного розвитку українського народу.

Д-й Филатов, який теж був на тому зібранні виборців і виборщиків, де д. Александров зробив свою заяву, висловився також, що він вважає зовсім справедливим навчати народ по школах його рідною мовою і звертатися на цій мові до його в суді. Сам великорос з роду, д. Филатов давно живе на Україні (сам він — городський голова в Новомосковську) і добре розуміє вагу народної мови в ділі освіти і культури.

Дуже щиро і категорично з'ясував своє відношення до української справи депутат од робочої курії, д. Петровський. Скоро після виборів до д. Петровського явилася депутація од робітників-українців катеринославських і нижнедніпровських заводів і передала йому наказ, в якому були всі культурно-національні українські домагання. Д-й Петровський цілком згодився з думками цього наказу і обіцяв заявити їх з думської трибуни. Він сказав, що ці думки сходяться цілком з його власними: він держиться бо погляду, що тільки тоді робочі люде досягнуть повної громадської свідомости, коли будуть мати волю розвивати свою національну культуру і не знатимуть ніяких утисків проти своєї мови. Д-й Петровський обіщав стояти перш за все за за-

ведення по школах науки рідною мовою і за саме широке користування цією мовою по всіх адміністративних установах на Україні.

Виборець.

З українського життя

У Катеринославщині.

Відгуки смерті М. В. Лисенка у Катеринославі. Звістка про смерть М. В. Лисенка була одібрана в Катеринославі 24 октября у вечорі: прийшла телеграма на адресу редакції „Дніпрових Хвиль“. Рада „Просвіти“ зараз же вирядила од себе делегата в Київ. Делегат цей поклав на домовину Небіжчика вінок з живих квіток з написом: „Творцеві української музики—Катеринославська Просвіта“. Цей самий делегат поклав і другий вінок, також з живих квіток, од українського громадянства Катеринослава. Напис на на вінку: „Великому Артистові й Громадянинові—українське громадянство Катеринослава“.

Од редакції „Дніпрових Хвиль“ було вислано на адресу „Ради“ телеграму: „Редакція Дніпрових Хвиль прилучається до вселюдського жалю над домовиною Великого Кобзаря“. Крім того були вислані телеграми од студентів-українців Горного Інститута і од української артистки Нат. Дорошенкової, учениці школи М. Лисенка.

◆ Коли надійшла звістка про смерть М. В. Лисенка у Нижнедніпровськ, робітники та служачі місцевих ж. д. майстерень послали до редакції „Ради“ такого змісту телеграму: „Звістка про несподівану смерть великого українського композитора Лисенка глибоким смутком оповила наші серця. Вислов-

люємо глибоке спочуття родині небіжчика, сумуємо разом з усією Україною. Яка болюча втрата“. З приводу цього зібрали проміж себе 14 карб. і 80 коп. грошей на вшанування пам'яті покійного. З цих грошей 1 р. 80 к. витрачено на телеграму, а решта буде передана Мануйлівській „Просвіті“ для придбання портрета М. В. Лисенка.

◆ В Мануйлівській „Просвіті“ з приводу смерті М. В. Лисенка 25 окт. у вечері одбулося засідання ради товариства, на якому зложено було телеграму до редакції „Ради“ і призначено 7 рублів на вшанування пам'яті небіжчика.

З приводу смерті М. В. Лисенка було також послано телеграми од перещепинської „Просвіти“ і од селян с. Дієви.

3 Катеринославської „Просвіти“. Недавно при „Просвіті“ заснувався власний хор під керуванням В. Е. Петрушевського. Рада „Просвіти“ постановила улаштувати в початку декабрю музикальну вечірку. Ця вічірка складатиметься з таких одділів: співання колядок, з вступним словом Д. Дорошенка і „Вечорниці“ Ніщинського і водевіль Грінченка „Миротворці“. Після всього—танці. Вечірка одбудеться певно в декабрі в залі Англійського клубу.

Закриття філії „Просвіти“. Присутствіє в справах товариств і союзів на засіданні 31-го октябрю постановило закрити філію Катеринославської „Просвіти“ в селі Лоцманській Кам'янці.

Український клуб у Катеринославі. Гурток українців подав на ім'я п. Катеринославського Губернатора прохання дозволити одкрити в Катеринославі український клуб („Екатеринославское украинское общественное собрание“).

Читання про запорожців. 25-го ок-

тября в Авдиторії „Научного Общества“ у Катеринославі одбулося народне читання „Какъ жили запорожцы“.

Українські театральні вистави. 4-го октябрю гурток любителів українського театрального мистецтва під орудою В. Гармаша виставив в залі польського клубу „Огниско“ пьєсу Карпенка-Карого „Лиха іскра поле спалить, сама щезне“. Чистий прибуток з вистави має піти на користь поранених слав'ян у балканській війні.

А оце вже гурток любителів, цим разом уже „малороссовъ“, під орудою якоїсь д-ки В. Гніденко-Вірової виставив у Авдиторії „Научного Общества“ пьєсу під страшним заголовком: „Помста жидівки або чортове кубло“ (Козич-Уманської).

† **М. П. Мацаков.** 19-го октябрю о другій годині дня скінчив своє життя у своєму помешканні старший лікар Катеринославської Общини Червоного Хреста Микола Петрович Мацаков, прохворівши тільки один тиждень. Небіжчик помер на 35 році в повному розцвіті здоров'я.

Батько небіжчика, інспектор народних шкіл з небогатого роду поміщиків Полтавщини, мати з роду Мартосів, відомих в історії українського відродження.

Середню науку Микола Петрович пройшов у Новгород-Сіверській гімназії, — вишу у Харківському університеті. Скінчивши медичну науку, по державному іспитові, взяв посаду епідемічного лікаря у селі Гупалівці Новомосковського повіту, де працюючи з завзятям юнака, котрий почув силу своєї зброї, сам занедужав на плямистий тиф. З високою пропасницею довелося тарабанитися 40 верст у лиху годину кіньми по залізниці, щоб дістатися до Харь-

кова. Тяжко недужав Микола Петрович, але міцна натура перемогла хворобу. В 1903 році небіжчика призначено на сталу посаду земського лікаря те-ж у Гупалівку, де працював до 1908 року з перервою під час японської війни. В 1908 році дістає посаду старшого лікаря у Катеринославській Общині сестер-жалібниць.

Час його служби у Червоному Хресті припав на роки заснування, будівництва та опорядження лікарні, що вимогало од небіжчика багато невпинної праці, як лікаря-адміністратора. Микола Петрович не знав утоми—він ходив завжди захоплений справою та турбувався нею. І коли вже справа лікарні дійшла до доброго закінчення, йому не довелося спожити наслідків своєї праці.

Лагідна вдача, добре та чуле серце, досвідченість лікаря зробили його відомим поміж городянами та селянами Новомосковського повіту того закутка, де він служив лікарем.

Микола Петрович помер од дифтерії, на ґрунті котрої розвинулася стрептококова інфекція, заразившись цією пошестью в амбулаторії Червоного Хреста. 20-го октябрю одбувся пишній, урочистий похорон, на домовину положено багато вінків, товариші та знайомі вшанували пам'ять небіжчика чулими промовами.

Катеринославське товариство „Соні“ 3 окт. упорядило першу сімейну вечірку в залі будинку 1-ї Реальної школи. Симпатичне завдання товариства окрім гімнастичних вправ давати своїм членам розумні позмісту розваги на цей раз удалось дуже добре, як не брати на увагу одного виступу, який трохи поспував вражіння од вечірки. Вечірка складалася з лекції д-ра Гончарова про Сокільство в Чехії та можливий розвиток в Росії, з співів та

декламації. Хором керував д. Часник, те-ж член товариства. Хор виконав сокільський марш, потім Болгарський марш, який присутні прослухали стоячи.

Плямою цієї дуже симпатичної вечірки була, як зазначено у програмі „малорусская декламація брата Кордубана“, власне це не декламація, а якась безглузда балаканина, змістом своїм подібна до відомих оповідань збірника Раєвського. Розуміється, це непорозуміння з „малорусскою“ декламацією сталось цілком несвідомо для вечорової комісії, бо ніхто з членів її не вбачав нічого, щоб могло образити чийсь художній смак: чого, мовляв, не послухати чогось веселенького та на зажити трохи масного. За те друга частина вечірки справила на усіх найкраще вражіння. Соколи, соколки та гості з заохленням брали участь у танках; різні танки чергувалися з іграми, які об'єднали усіх присутніх, не дивлячись на різницю літ, у веселу юрбу.

Сокільське товариство має на меті в останніх числах ноябрю упорядити „Славянський вечір“. Можна висловити бажання, щоб цей вечір був дійсно славянський, та щоб кожна славянська нація змогла вільно виявити себе з культурного боку свого життя.

Українські театральні вистави у Запорозжі-Кам'янському. 21-го ноябрю гурток українських любителів при товаристві „Ехо“ виставляє пьесу Розумовського „Дочка степу“. Гогують також до вистави „Вія“ Кропивницького.

3 Галицької України.

За український університет. Українські послы до Віденського парламенту були здо-

були в австрійського правительства обіцянку, що незабаром буде видано Австрійським Імператором листа, яким і буде вирішено справу про заснування окремого українського університету замість теперішнього польсько-українського львівського. Після довгої тяганини українським послам було передано, нарешті, для обміркування другий проект того імператорського листа: першого проекту українські послы прийняли не згодились, бо він нічого не давав українцям. Але й цього другого проекту царського рескрипту українські послы не прийняли, бо і в ньому теж говорилося найбільше про інтереси поляків, проте, як теперішній Львівський університет зробити виключно польським, а про заснування українського університету нічого певного не було сказано. Українські послы вернули листа правительству, заявили, що *такого* проекту прийняти не можуть, що не можуть навіть вважати його основою для дальших переговорів і що взагалі ніяких більше переговорів з теперішнім правительством в університетській справі вести не будуть, бо вважають їх безцільними і непотрібними, раз правительство і в українських справах слухається самих-но поляків і не задовольняє найменших вимог українців. Президент міністрів і міністр просвіти відповіли, що не сподівалися такого гострого осуду їхнього проекту, що вони признають, що справа тягнеться довго, але просять не припиняти переговорів, обіцяючи, порозумівшись з поляками, виготовити новий проект. Та українські послы заявили, що не мають ніякої надії, щоб новий проект задовольнив українців, бо правительство дбає тільки про вигоди поляків. Українські послы постановили й надалі виступати в парламенті проти правительства і вже зробили такі виступи під час розгляду бюджету.

Як польщать українців у Галичині? Австрійські закони дають однакові права всім народам Австро-Угорщини. Але поляки, захопивши в свої руки всю власть в Галичині, щоб спольщити українців і зробити Галичину польським краєм, вигадали силу-силену всяких протизаконних способів. Клуб українських послів до австрійського парламенту вияснив недавно, що в східній—українській частині Галичини розпочався справжній поход на українство. Українських учителів переводять в західну частину Галичини, де живуть поляки й де нема українських шкіл; нових учителів українців в укр. школи не приймають і вони волею-неволею мусять іти служити в польські школи. Не

зважаючи на постанови громадських рад. („волостних правлінь“) змінюють укр. школи на польські або ділять їх на школу польську й українську, а вчителів назначають тільки в польську школу; накидають громадами, де вже є укр. школа, щей польську школу, доводячи тимчасом укр. школу до занепаду; дають приватним польським школам вчителів, одриваючи їх од українських і т. д. і т. д. Крім того стараються не приймати українців на посади в суди, залізниці, казначейства, взагалі, нікуди де тільки можуть. Закону про вживання укр. мови в судах і по всіх урядових інституціях польські чиновники, звісно, не слухають.

На „Рідну Школу“. Щоб боротись проти спольщення, українці в Галичині три роки тому заклали фонд „Рідна Школа“. І почали всюди збирати на цей фонд гроші. Всі свідомі українці, хто скільки може, жертвують на цей фонд. Недавно один небогатий молодий інженер П. Дурбак дав на „Рідну Школу“ 1000 корон; не що давно пожертвував на „Рідну Школу“ 1000 корон прибутку од виданої книжки адвокат Євин. Українці з Америки раз-у-раз присилають на „Рідну Школу“ чимало грошей; недавно „Укр. народний союз“ в Америці прислав „Рідній Школі“ коло 5000 корон, як частину тієї допомоги, яку постановили Американські українці постійно присилати на приватні укр. школи в Галичині.

Укр. школа жіночого господарства. Львівська „Просвіта“ одержала у спадщину по заповіту маєток в с. Угерцях. В цьому маєтку „Просвіта“ заснувала недавно школу жіночого господарства. Це вже треття так зв. „заводова“, спеціальна школа львівської „Просвіти“, які почала вона відкривати для економічного розвитку галицьких українців. Спершу було відкрито мужську школу господарську, потім торговельну школу у Львові.

Стипендії „Просвіти“ у Львові. Львівська „Просвіта“ з різних фондів, що закладено при ній для допомоги убогим українським учнями галицьких середніх і вищих шкіл, видає в 1913 році: 21 стипендії по 240 корон, одну в 300, одну в 270 і одну в 180 корон.

Д о п и с и.

Українське життя у Москві. 19-го октября одбулось перше в цьому сезоні зібрання

„Української Секції“ при „Товаристві Сла-
вянської Культури“.

Зібрання було невеличке. Пан Саліков-
ський, один з редакторів „Української Жизи-
ни“ прочитав дуже цікавий доклад на тему:
„Положення української печати“.

В докладі було три головних питання:

1) Слабая современная продуктивность
украинского печатного слова.

2) Причина этого явления.

3) Очередные задачи украинской прессы.

На перше питання докладчик відповідав
цифрами, які він узяв з торішньої москов-
ської всеросійської вистави преси.

Він констатував досить сумний факт.
Два роки назад українське печатне слово
стояло в Росії на 8-м місці по числу випу-
щених книжок, а в год вистави стало на
10-м. Таке сумне становище українського
печатного слова докладчик пояснив не тільки
історичними та цензурними умовами, а та-
кож зверта велику увагу на слабу підготов-
ку і на несолідарність сьогочасних діячів
української преси.

Потім вказував ще на погану постанов-
ку видавничої справи. Для поліпшення стано-
вища української преси, докладчик радив як
найскоріше скликати з'їзд діячів українсь-
кого печатного слова, а також і діячів вида-
вничої справи.

Після доповіді почались балачки. На
зібранні був академик Корш, який в сво-
єму слові вказував на те, що на Україні
мало ідейних діячів. Другі опоненти допов-
няли і розширяли головну тему доклада.

Після доповіді обмірковували біжучі
справи: прийняли кілька душ нових членів
і ще вирішили деякі питання.

У суботу 20 октября одбулось перше
зібрання „Кобзаря“.

Зібрання носило чисто сімейний харак-
тер. Перш усього було піднято питання про
організацію хора і драматичної секції. Потім
співали, грали, танцювали. Добродій К. де-
клямував власні поезії. Кобзарь готується до
вечера, присвяченого ювілею Франка. Про-
грамма складатиметься тільки з його творів
і творів музичних, написаних на слова його
поезій.

Л. Ч.

М. Одинок (Новомосковського повіту).
В нашому містечку в останні роки багато
повелось крадіжок. Крадуть одні в других
що попало: индиків, курей, гусей, пашню;

крадуть багатші у бідних, бідні у багатших;
крадуть все і в кожного, де тільки можна
вкрасти. Ніби якась пошесть напала на на-
ших селян.

Наше містечко колись була старожитня
запорожська маєтність Самарської паланки.
Але тепер ніхто тут не знає про нашу стар-
овину. В останні часи і в нас люде почали ліз-
наватись, хто вони, „чи сини, яких батьків“,
Тепер гурточком молоді передплачується ук-
раїнська газета „Рада“; окремі люде перед-
плачують 5 прим. „Рілля“. Колиб люде взя-
лись до рідної книжки та газети, то певно не
було б тих крадіжок, люде переродилися б:
перейшли б до кращого життя, бо тоді не
булоб і п'янства того, що с тепер, не булоб
і потайних шинків та складів горілки, а че-
рез те і життя булоб краще.

Де-які на цю нову стежку уже вступи-
ли. Кілька молодих хлопців, свідомих ук-
раїнців, виписали од Київськ. Об'єднаного комі-
тету підписного листа для зібрання жертв на
пам'ятник Т. Г. Шевченкові й пішли з цим
листом по хатах. Зібрались щось до 10 карб.
В кожній хаті прийшлося розказувати про
Шевченка та читати його біографію, бо до
кого не зайдуть—кожний питає „хто ж він та-
кий був той Шевченко?“ А коли ім розказа-
но, всякий давав невеличку свою жертву.
Якогоб ми вже мали пам'ятника нашому
Кобзареві, як би до такого способу взялись
свідомі українці по всій Україні! Є тисячі
таких сел на Україні, де є хоч один свідомий
чоловік. А як би поширилось між народом
знання про Шевченка та про його чудодій-
ного Кобзаря, а наслідком булаб національна
самосвідомість.

Запорожець.

С. Мануйлівна, Новомосковського повіту.
29 октября в будинку Мануйлівської
„Просвіти“ одбулись загальні надзвичайні збо-
ри мануйлівської товариської крамниці. На
цім зібранні між иншим постановлено пере-
нести торгівлю на базарну площу ближче
до залізничної ст. Н.-Дніпровск, через те, що
теперішнє місце (в будинку „Просвіти“) не
зручне для покунців, бо далеко од базару і
взагалі од більш людної частини села.

Т. Т.

КНИЖКИ, НАДІСЛАНІ ДО РЕДАКЦІ.

Б. Грінченко. Оповідання про гарний на-
род. (Про Финляндію). Друге видання. Вид.

М. Грінченко № 7. У Києві. 1912. Ст. 32. Ціна 5 к.

Б. Грінченко. Тяжким шляхом (Про Українську пресу. Друге видання. Вид. М. Грінченко № 8. У Києві. 1912 Ст. 74. Ціна 15 коп.

Б. Грінченко. Ясні Зорі. Драма на 5 дій. 4 вид. К. 1912. Ст. 127. Ціна 30 к.

Б. Грінченко. На громадській роботі. Драма на 5 дій. 4-те вид. К. 1912. Ст. 80. Ціна 30 к.

Б. Грінченко. Нахмарило. Комедія з дій. 4-те вид. К. 1912. Ст. 96. Ціна 30 к.

Б. Грінченко. Степовий гість. Драма на 5 дій. 4-те вид. К. 1912. Ст. 112. Ціна 30 коп.

Б. Грінченко. На новий шлях. Драма на 5 дій. 3-те вид. К. 1912. Ст. 96. Ц. 30 к.

Б. Грінченко. Серед бурі. Драма на 5 дій. Вид. 4-те. К. 144. Ц. 30 к.

М. Загірня. Про одруження на Україні в давніші часи. Вид. М Грінченко № 6. У Києві. 1912. 48. Ц. 7 к.

Г. Левчено. На межі. Жарт в 1-й дії. Вид. 2-ге. Васильків. 1912. Ст. 16. Ц. 20 к.

С. Чернасенко. Земля. Драма в 4-х діях. Вид. „Наш театр“. Київ. 1913. Ст. 78. Ц. 50 коп.

Л. Юркевич. Національна справа і робітництво. Київ. 1913. Ст. 36. Ц. 15 к.

Редактор-видавець **К. КОТОВ.**

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА

на 1912—1913 шкільний рік

на український педагогічний журнал

„СВІТЛО“

третій рік видання.

Журнал призначається для семи і школи і виходить раз на місяць (всього 9 книжок, кожна розм. од 5 до 6 аркушів) по такій програмі:

- 1) Статті що до теорії виховання і народньої освіти.
- 2) Ознайомлення з усякими питаннями виховання і практичне пристосування їх до шкільного й семейного життя.
- 3) Значіння художнього розвитку в справі виховання і освіти.
- 4) Сьогочасне становище народньої освіти, школи і народнього учительства на Україні. Хроніка діяльності всяких просвітніх, педагогічних і наукових товариств.
- 6) Огляди педагогічних російських і закордонних журналів.
- 7) Твори красеного писменства.
- 8) Бібліографія.

В журналі «СВІТЛО» за перший й другий рік взяли участь своїми писаннями такі співробітники: Х. Алчевська, Батько, С. Бердяев, Біл-кий, Ан. Вавилько, С. Васильченко, С. Волох, П. Воронін, М. Грінченко, (Загірня), Я. З—кевич, Дніпрова Чайка, Д. Дорошенко, С. Єфремов, Д. З. Бір, Т. Згоральський, П. Капельгородський, Н. Кибальчик, А. Курилас, В. Куп, Людомір П., Михайлець, З. Мірна, Он. Мусієнко, Гр. Наш. Гр. Неборак, М. Невида, К. Оберучев, Ол. Он-ко, О. Она, Сергій Павленко, П. Понятенко, В. Поточний, Педагог, Д. Пісочинець, Провінціал, Я. Савченко, Гр. Сьогобочній, М. Рубакін, Ол. Русов, С. Русова, Ю. Сірий, Ю. Стрижавський, С. Сірополко, Слюсар В. Спілка, Ів. Степенко, Я. Стороженко, М. Ткаченко, П. Є. Т-ро, С. Титаренко, Ф. Тусін, є. Чарнодуська, Чепелінський, Я. Чепіга, С. Черкасенко, Л. Чулий, Св. К. Шаравський, С. Шелухін, С. Шохор-Гроцький.

Журнал „Світло“ виходить з септября. — Передплата на рік 4 карб. На пів року 2 карб. 50 к. За кордоном 5 карб.

Передплата приймається в конторі «СВІТЛА», у Києві, В. Володимирська 93. Передплачувати «Світло» можна ще у Києві: 1) в Українській книгарні. Безаківськ. 8; 2) і в книгарні Л.-Н. Вістунка, В.-Володимирська 28. 3) в Крампиці «Час» Всл. Волод. 53, в Харькові, в Українській книгарні. Рібна 25, в Полтаві в „Українській книгарні“, на Петровський вулиці, в Одесі: в книгарні „Діло“ Преображенська 11, ріг Єлисаветинської, в Катеринодарі Красної вул. книгарня Запорожця.

Редактор-Видавець **Л. ШЕРСТЮК.**

Вийшла нова
книга:

ВІНОК Т. ШЕВЧЕНКОВІ

із віршів: українських, галицьких, російських, білоруських і польських поетів. Збірка з примітками М. Комарова. Одеса 1912 р. Ст. 324.

Ціна 1 руб. 50 коп.

Продається в книгарні М. Лозинської у Катеринославі (Проспект, д. Вебера).

Катеринослав. Друкарня К. А. Андрущенко, Стародворянська, 5.